

Relevans gjennom yrkesforankring

I siste nummer av YRKE etterlyser Jarl Ove Glein en debatt om hvordan yrkesfagopplæringen kan bli relevant i forhold til yrkesutøvelse og hvilke lærerkompetanse som er relevant for yrkesopplæring? Som yrkesfaglærerutdanner tar jeg ham på ordet og vil i dette innlegget presentere en modell for en yrkesforankret opplæring som jeg tror kan være relevant i forhold til yrkesopplæringen i flerfaglige Vg1 og Vg2 kurs.

AV HØGSKOLELEKTOR HALVOR SPETALEN

Å snakke om relevansproblematikk i yrkesopplæringen er av relativt ny dato. Siden 1500 tallet har mesterlæretradisjonen sørget for en relevant opplæring til en rekke fagområder gjennom lærlingeordninger og deltakelse i praksisfelleskap. Etter 1945 ble yrkesopplæringen formalisert, nye lærefag ble etablert og skolen fikk ansvaret for en større del av opplæringen. Yrkesopplæringen ble et konglomerat av ulike spesialiserte utdanningsløp der elevene måtte velge riktig løp fra første dag.

Med Reform 94 var det slutt på de spesialiserte grunnkursene og innføringen av Kunnskapsløftet har en gang for alle begravd den spesialiserte mesterlæretradisjonen i den skolebaserte yrkesfagopplæringen. Hverdagen her er at flere utdanningsprogrammer er satt sammen av opp til 50 ulike fagområder (DH og TIP). I slike brede og flerfaglige program-

mer er naturlig nok spørsmålet om relevans i yrkesopplæringen blitt et kjernespørsmål.

Hva relevans innebærer er imidlertid ikke så lett å få tak i, for det er avhengig av hvilket perspektiv som tas.

Mange, både lærere, elever og andre "forståsegpåere", henviser til mengden og innholdet i fellesfagene. Andre peker på at læreplanmålene i utdanningsprogrammene

er så generelle og skolske at måloppnåelse nå innebærer å gjøre rede for, diskutere, analysere og så videre. Andre igjen mener at elevene ikke får relevant praksis og håndlagnøvelse når mange fagområder inkluderes i samme utdanningsprogram. I sum er alle disse faktorene relevante for å stille spørsmål ved om organiseringen, innholdet og læringsaktivitetene i den skolebaserte yrkesopplæringen er relevant for å utdanne utøvere til yrkesfagene.

Halvor Spetalen
Yrkesfaglærerutdanningen
i restaurant- og matfag,
Høgskolen i Akershus

Bekymring

Slik jeg opplever situasjonen i den skolebaserte yrkesopplæringen så er det fire forhold som vekker bekymring.

- **Manglende rekruttering til yrkesfagene.** Selv om drøyt 50 % av hvert ungdomskull søker seg til yrkesfagene så er det store skjevheter innen utdanningsprogrammene. Stor oversøking til enkelte programmer som for eksempel MK, mens det er mangel på søkere til for eksempel RM-fag.
- **Stort frafall og bortvalg underveis i skoleløpet eller i overgangen til læretid.** I flere av utdanningsprogrammene er det bare rundt 50 % av elevene som begynner i Vg1 som har oppnådd yrkes- eller studiekompetanse etter 5 år. Resten har sluttet, valgt et annet utdanningsløp eller har ikke bestått ett eller flere fag i skolen eller læretiden. Manglende opplevelse av mening og relevans i utdanning oppgis ofte som grunn til frafallet.

Halvor Spetalen helt til venstre, sammen med en avgangsklasse sist skoleår. Nederst til venstre sitter Asgeir Skaret som tidligere har vært intervjuet i Yrke som faglig leder på Mills

- **At mange elever velger studie-spesialiserende påbygning istedenfor læretid i Vg3** trenger ikke å være et problem for den enkelte elev, men kan på sikt utarme flere fagområder.
- Det siste problemet er paradoksalt nok at mange bransjer opplever at **elevene mangler relevant kompetanse når de søker læreplass.**

Hvorfor er det blitt slik? I utgangspunktet skal innholdet i utdanningsprogrammene være relevante siden læreplanene er bygget på kompetanseplattformene til programmets involverte fagområder. Problemet slik jeg ser det, er imidlertid at læreplanene ikke har en eksplisitt forankring i selve yrkesutøvelsen til yrkene i utdanningsprogrammet. Læreplanene er nok yrkesrettet, men ikke nødvendigvis *yrkesforankret*. Det nå blitt opp til yrkesfaglæreren å knytte kompetansemålene til aktuell yrkesutøvelse. Ikke bare i eget fagområde, men også yrkesutøvelsen i opp til 50 fagområder som læreren

bare har overfladisk kjennskap til. I en slik situasjon overrasker det kanskje ingen at undervisningen kan bli disiplinorientert og at eksempler og arbeidsmåter ofte hentes fra lærerens eget fagområde. Å yrkesforankre opplæringen til et mangfold av yrkesutøvelser er rett og slett for krevende. Det er imidlertid dette som etter min mening er kjernen i relevansproblemet og som kan løses ved å dreie opplæringen mot en interessedifferensiert og yrkesforankret opplæring. Altså en opplæring som har *fagenes yrkesutøvelse som nav*.

Legge vekt på det yrkesspesifikke

Når for eksempel et av målene i HS sier at elevene skal kunne "kommunisere med ulike brukarar ut frå deira behov og modningsnivå" så er det ganske åpenbart at HS' ulike yrker arbeider med forskjellige brukere som krever ulik kommunikasjonsferdigheter. Dersom læreren bare tar utgangspunkt i kommunikasjonsteori og lager noen generelle øvingsopp-

gaver så er det en fare for at ingen av elevene ser noen konkret nytte av dette emnet. Hvis læreren derimot yrkesforankrer et undervisningsopplegg der elevene må arbeide med hva som skiller god og dårlig kommunikasjon for en ambulansarbeider, en helsesekretær og en barne- og ungdomsarbeideren, så er det større mulighet for at elevene vil se relevansen med å arbeide med temaet kommunikasjon. Ved å legge vekt på det yrkesspesifikke kan elevene jobbe med generelle kompetansemål fra programfagene og samtidig øve en yrkeskompetanse som er særegen for hvert av yrkene i utdanningsprogrammet.

Jeg tror det er tapet av selve yrkesutøvelsen som *navet* i yrkesopplæringen kan forklare mange av utfordringene i yrkesopplæringen. Gårdsdagens yrkesdidaktikk hadde sitt utspring i mesterlæretradisjonen med en spesialisert opplæring der læreren kunne overføre sin kompetanse til elevene. Nå mangler det rett og slett en yrkesdidaktikk som er tilpasset dagens situasjon med flerfaglige utdanningsprogrammer der elevene i samme klasse ofte har ulike preferanser og yrkesvalg.

Forslag til modell

Yrkesforankring er dermed et sentralt begrep i en "ny" yrkesdidaktikk. Et forslag til yrkesdidaktisk tilnærming finner vi i modellen til Grete Haaland Sund fra 2005.

Denne modellen beskriver hvordan elevene kan arbeide interesse-differensiert og yrkesforankret i yrkesopplæringen. Med interesse-differensiering forstås en pedagogisk differensiering der læreren legger til rette for at elever med ulike yrkesønsker kan arbeide med samme mål, men på ulike måter. Alt etter hvilke yrkesutøvelse som er naturlig i det foretrukne yrket. Yrkesforankring vil si at læreren benytter fagenes yrkesutøvelse som mål for elevenes måloppnåelse, mer enn til generelle og kontekstfrie ferdigheter. ►►

◀◀ Et eksempel fra RM

For å vise hvordan modellen kan brukes i en opplærings situasjon så vil jeg bruke et mål fra læreplanen i RM-fag som eksempel. Modellen kan imidlertid brukes i forhold til nær sagt alle mål i de andre utdanningsprogrammene også.

Settingen er følgende; En yrkesfaglærer i RM-fag har planlagt å arbeide med Vg1-målet "Eleven skal kunne praktisere god produksjonshygiene, godt reinhold og personleg hygiene og gjere greie for kvifor dette er viktig for god produksjonsflyt". Dette er et sentralt og viktig mål for alle yrkene i RM-fag. I klassen er det noen elever som ønsker å bli kokker eller servitører, andre ønsker å bli bakere, en ønsker å bli pølsemaker og en elev ønsker å bli fagoperatør i matindustri. Noen vet ikke helt hva de vil, men liker praktisk arbeid.

Hvordan kan læreren velge et innhold og organisere læringsaktiviteter på en slik måte at alle elevene arbeider med dette målet, men på en slik måte at arbeidet oppleves yrkesrelevant for hver elev?

Steg 1 i modellen handler om hvordan læreren finner et mål eller fagområde for elevene. Elevene introduseres for begrepene som brukes i målet, hva måloppnåelse innebærer og hvordan arbeidet skal

dokumenteres. I denne introduksjonen legges premissene for hva elevene skal trene videre på. Etter denne innledningen må eleven kunne svare på spørsmål som; Hva innebærer produksjonshygiene? Hva er forskjellen mellom alminnelig renhold og produksjonshygiene? Hva vil god personlig hygiene innebære i praksis? Hva er produksjonsflyt og hvorfor er det så viktig at produksjonen flyter godt? Disse spørsmålene er relevante for alle yrkene i RM-fag, men stopper opplæringen på dette nivået, så har elevene likevel ingen yrkesforankret kompetanse all den tid opplæringen er teoretisk og kontekstuaavhengig.

I steg 2 lar læreren elevene trene på utvalgte områder som for eksempel håndvask, bruk og stell av arbeidstøy og ulike former for praktisk renhold. Alle disse momentene er grunnleggende for alt arbeid med mat, men fortsatt så vil ikke bredden av fagenes renholdsstrategier vises og opplæringen kan være sterkt preget av lærerens egen fagbakgrunn og fasilitetene på skolen der undervisningen foregår.

Det er først i steg 3 at elevene kan velge hvilket yrke- eller fagområde de vil arbeide videre med. Enten på skolen, i en bedrift eller en kombinasjon av disse læringsarenaene. På den måten interesse-differensieres opplæringen og elevene kan oppleve relevant yrkesopplæring uansett hvilket yrke eleven er interessert i. Eleven som er interessert i pølsemakerfaget kan for eksempel se at produksjonslokalene rengjøres ved å skumlegge dem og at hele anlegget spyles med varmtvann mens eleven som har studert renholdet i et bakeri ser at der brukes det trykkluft

og at vann er bannlyst. Eleven som studerer industriell matproduksjon kan oppleve hvordan bedriften har sluser mellom ulike avdelinger med sniffere som sjekker håndvasken før de blir sluppet inn i rommet. I denne perioden er lærerens oppgave å støtte elevene i arbeidet, være en døråpner for dem i næringslivet og sikre at elevene dokumenterer arbeid med målet.

Deretter går klassen over i til steg 4 der elevene deler sine erfaringer med sine medelever. Dermed kan mangfoldet av arbeidsoppgaver bli en styrke ved at bredden i elevenes arbeid fører til en dypere forståelse for hva målet innebærer. Det sentrale er om læreren klarer å trekke ut en synergieffekt av flerfagligheten i utdanningsprogrammet.

I steg 5 sammenfatter læreren elevenes erfaringer og peker på forskjeller og likheter i de ulike yrkene. På den måten er det fortsatt læreren som kvalitetssikrer måloppnåelsen og samtidig kan gi underveisvurdering til hver enkelt elev om arbeidet som er gjort.

Denne modellen er selvfølgelig ingen fasitløsning på relevansproblematikken i yrkesopplæringen, men brukt med kløkt kan læreren legge til rette for at elevene får en relevant opplæring i forhold til yrkesønsker og elevene vil ha en mer yrkesforankret kompetanse som også lærebedriftene vil vite å sette pris på.

Lærerkompetanse?

Hvilke lærerkompetanse er så nødvendig for å utvikle en interesse-differensiert og yrkesforankret opplæring? Dette spørsmålet er vanskelig å besvare fullt ut for yrkesopplæringen er en kompleks materie. Jeg tror likevel at enhver yrkesfaglærer vil komme langt med kreativitet, kjennskap til andre yrkers yrkesutøvelse og et godt kontaktnett i nærområdet. Det viktigste er kanskje at læreren ser mulighetene for yrkesforankring i undervisningen og tør å la elevene arbeide på ulike måter mot samme mål.

